

Molluskencuriosa van Maasvlakte 2: landslakken, zoetwatermossels en gevlamde tapijtschelpen

Bram Langeveld¹

Introductie

Maasvlakte 2 (MV2) behoeft als fossielenvindplaats eigenlijk weinig inleiding meer. Zie daarvoor Janse (2010-2012), Janse & Van Peursen (2012) en Peeters (2012) in dit tijdschrift. Ik kan daarom snel ter zake komen.

In dit artikel beschrijf ik een aantal fossiele mollusken van Maasvlakte 2. Het gaat daarbij om terrestrische slakken, zoetwatermossels en mariene bivalven. Dit geeft meteen al aan dat Maasvlakte 2 een rijke vindplaats is, waar zeer gevarieerd verzameld kan worden en waar - op basis van de fossiele mollusken, onder andere *Corbicula* en *Venerupis senescens* (Cocconi, 1873) - in ieder geval veel midden en laat pleistoceen, alsmede natuurlijk holoceen/recent materiaal, verzameld kan worden. Dit artikel heeft niet in de laatste plaats het doel verzamelaars op MV2 te attenderen op de aanwezigheid van de hieronder beschreven fossielen, aangezien ze vrij makkelijk over het hoofd zijn te zien, terwijl ze mogelijk vrij zeldzaam en in ieder geval - althans naar mijn mening - interessant genoeg zijn om te verzamelen.

Landslakken (Helicoidea)

Nog niet eerder vertoond van onze kust zijn steenkernen van landslakken. Van Maasvlakte 2 ken ik er inmiddels twee, waarvan het meest complete exemplaar hier is afgebeeld (coll. auteur 01768; fig. 1). De kleur is licht- tot donkerbruin. Deze steenkernen doen, door hun vorm, direct denken aan een tuinslak *Cepaea nemoralis* (Linnaeus, 1758). *Cepaea* is zeker een mogelijkheid, maar voorlopig valt het materiaal voor mij onder een wat ruimere noemer: superfamilie Helicoidea. Deze superfamilie bevat naast bovengenoemde *Cepaea* ook andere welbekende genera, zoals *Arianta* (waartoe de heesterslak behoort). Op basis van steenkernen zijn deze genera niet eenvoudig van elkaar te onderscheiden. Daarbij komt dat de schelp van *Arianta arbustorum* (Linnaeus, 1758) erg variabel van vorm is (Gittenberger et al., 1984: 146, zie ook hun fig. 179). Meer materiaal, zodat goede vergelijkingen mogelijk zijn, zou determinatie tot op genus mogelijk kunnen maken.

Zoetwatermossels (Unionidae)

Op 19 december 2012 verzamelde ik op Maasvlakte 2 een stuk donkerbruin en erg zwaar gesteente (coll. auteur 02429). Dit gesteente lijkt een ijzeroer, waarin grove zandkorrels aanwezig zijn. Het gesteente vertoont talrijke, min of meer ronde putjes met een diameter tot 10 mm en een diepte tot 8 mm. Bij nadere beschouwing bleek er een fragment van een opengeklapt doublet van een zoetwatermossel (familie Unionidae) in het gesteente te zitten (fig. 2). Door de positie van het stuk in het sedimentbrok is er zicht op de binnenzijde van het doublet. Zichtbaar is een redelijk frag-

ment (40 mm lengte) van de rechterklep. Van de linkerklep is een veel kleiner deel bewaard gebleven. De binnenzijde van de kleppen vertoont een parelmoerachtige glans, waarbij aan de randen een bruinig periostracum te zien is. In het doublet zijn geen resten/tekens van een slot zichtbaar. De schelp is duidelijk dunschalig. Een spierindruksel is moeilijk te onderscheiden, maar is duidelijk niet verdiept. Verder zijn in het gesteente nog twee dwarsdoorsneden door kleppen van zoetwatermossels te zien. Eén van die doorsneden lijkt ook een dunschalige schelp, de andere doorsnede is van een dikschaligere schelp, of (minstens zo waarschijnlijk) een doorsnede onder een hoek door een dunschalige schelp.

Met enige regelmaat worden fossiele/holocene zoetwatermossels (meestal *Unio* spp.) gevonden aan de Nederlandse kust, maar een dergelijk fossiel in een brok sediment was mij nog niet bekend. Gelukkig is er een redelijk gedeelte van het doublet bewaard gebleven, met zicht op de binnenzijde. Hierdoor is een - gezien de staat van het stuk - redelijke determinatie mogelijk, namelijk *Anodonta* sp. of *Pseudanodonta* sp. Kenmerken genoemd door Gittenberger & Janssen (2004: 175), karakteristiek voor bovengenoemde genera, zijn namelijk: "schelp dunschalig, breekbaar; duidelijke slottanden zijn niet aanwezig, de schelpkleppen zijn hoofdzakelijk door het ligament verbonden; sluitspierindrucksels niet verdiept". Dit in combinatie met de algemene vorm van genoemde genera past goed bij het voorliggende materiaal.

Zoetwatermossels gevonden aan de Nederlandse kust krijgen over het algemeen maar weinig aandacht, terwijl ze wel interessant zijn (cf. Cadée & Cadée-Coenen, 2012). Meer, liefst beter gepreserveerd, materiaal is wenselijk voor definitieve conclusies.

Venerupis rhomboides (Pennant, 1777) (gevlamde tapijtschelp)

Moerdijk et al. (2010) noemen deze soort niet uit Zuid-Holland. In de grote collectie van A.C. Janse (Brielle) bevinden zich echter een complete klep en twee topfragmenten van *V. rhomboides*, gevonden op de eerste Maasvlakte. Deze soort was daar een grote zeldzaamheid (pers. comm. A.C. Janse, 8-7-2012).

Op een totaal monster van slechts 73 complete kleppen (coll. auteur) van *Venerupis* spp. van MV2 heb ik maar liefst twee kleppen van de gevlamde tapijtschelp *V. rhomboides* aangetroffen (coll. auteur 01771 en 02359) (fig. 3). De rest van dit monster bestond uit kleppen van de grijze tapijtschelp *V. senescens*. Ter vergelijking, op een totaal

Figuur 1: Steenkern van een landslak (Helicoidea) van Maasvlakte 2, coll. auteur 01768, in vier aanzichten, balkje is 1 cm.

Figuur 2: Fragmentair opengeklapt doublet zoetwatermossel (Unionidae) in ijzeroer van Maasvlakte 2, coll. auteur 02429. Aanzicht op de binnenzijde, balkje is 1 cm.

Figuur 3: *Venerupis rhomboides* (Pennant, 1777) van Maasvlakte 2, coll. auteur 01771 (boven) en 02359. Aanzicht op de buitenzijde, balkje is 1 cm.

monster van 503 kleppen van *Venerupis* spp. van het strand van Hoek van Holland (voor vindplaats, zie Langeveld, 2011) en 235 kleppen van *Venerupis* spp. van de Zandmotor (voor vindplaats, zie Van der Valk et al., 2011) (coll. auteur) heb ik geen enkele klep aangetroffen die toe te schrijven is aan *V. rhomboides*. Zie Moerdijk et al. (2010: 287) voor een beschrijving van deze soort. Een bruikbaar veldkenmerk voor snel onderscheid van de veel algemenere en oppervlakkig gelijkende *V. senescens* is dat *V. rhomboides* een dikschaliger soort is.

Natuurlijk kan ik op MV2 gewoon veel geluk hebben gehad, maar misschien is *V. rhomboides* daar wel een opvallend algemene verschijning...? Meer, systematisch, verzamelen van *Venerupis* spp. zal dat uit moeten wijzen. De preservatie van de gevonden kleppen van *V. rhomboides* lijkt sterk op de preservatie van *V. senescens* van MV2. Daarmee ligt een Eemien ouderdom voor *V. rhomboides* van MV2 voor de hand.

Van MV2 is in ieder geval - op basis van de typische preservatie eveneens uit het Eemien - ook de geruite tapijtschelp *V. decussata* (Linnaeus, 1758) bekend (o.a. coll. Trudy Langeveld 485, Voorhout).

Conclusie

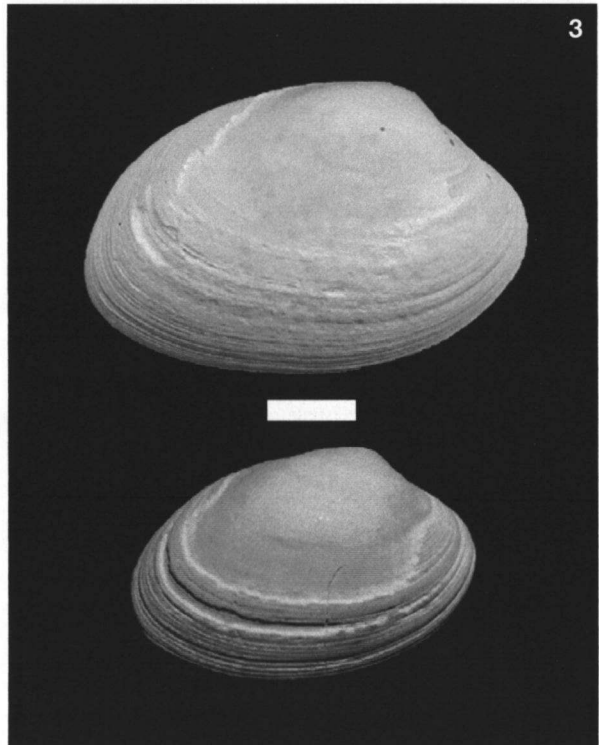
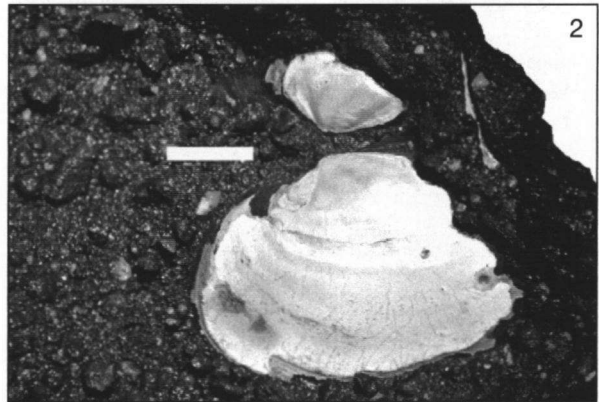
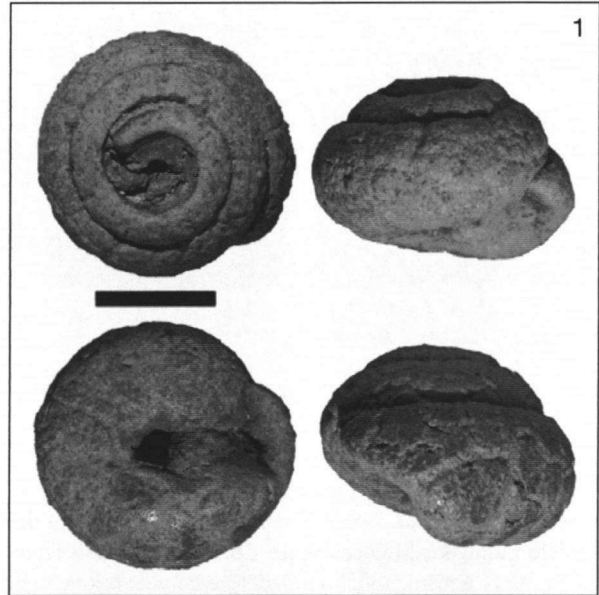
Ik hoop dat dit artikel verzamelaars op MV2 aanmoedigt om ook op fossielen zoals het hier beschreven materiaal te letten. Ik ben namelijk erg benieuwd naar eventuele vergelijkbare vondsten, omdat de kans groot is dat die belangrijke aanvullende gegevens opleveren. Mijn contactgegevens zijn aan het eind van dit artikel vermeld.

Dankwoord

Met dank aan Anton Janse, Frank Wesselingh en Tom Meijer voor enthousiaste reacties op e-mails en informatie en aan Hans Langeveld voor het maken van de foto's voor de figuren.

Literatuur

- Cadée, G.C. & H. Cadée-Coenen, 2012. Een fossiele klep van *Unio tumidus* Philipsson, 1788 op Texels strand. - Het Zeepaard 72 (5/6): 136-138.
- Gittenberger, E., W. Backhuys & Th.E.J. Ripken, 1984. De landslakken van Nederland. Bibliotheek van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, 37. Utrecht (KNNV).

- Gittenberger, E. & A.W. Janssen (eds.), 2004. De Nederlandse zoetwatermollusken. Recente en fossiele weekdieren uit zoet en brak water. Nederlandse fauna 2. Nationaal Natuurhistorisch museum Naturalis, KNNV Uitgeverij, European Invertebrate Survey - Nederland.
- Janse, A., 2010. Suppletie Rockanje en Maasvlakte 2. - Afzettingen WTKG 31 (2): 38-39.
- Janse, A., 2011. Maasvlakte-2 publiekstrekker. - Afzettingen WTKG 32 (2): 41-42.
- Janse, A., 2012. Maasvlakte-2. Nieuwe soorten voor dit gebied. - Afzettingen WTKG 33 (3): 68-69.
- Janse, A. & A. van Peursen, 2012. Een KZGW/NMV/ WTKG excursie op het nieuwe Maasvlakte-2 strand 23 juni 2012. - Afzettingen WTKG 33 (4): 89-92.
- Langeveld, B., 2011. Fossiele mollusken van het strand van Hoek van Holland. - Afzettingen WTKG 32 (4): 76-82.
- Moerdijk, P.W. et al., 2010. De fossiele schelpen van de Nederlandse kust. Nederlands Centrum voor Biodiversiteit Naturalis, Leiden.
- Peeters, K., 2012. Bezoek Maasvlakte 2 eind november 2011. - Afzettingen WTKG 33 (1): 11-12.
- Valk, B. van der, D. Mol & H. Mulder, 2011. Mammoetbotten en schelpen voor het oprapen: verslag van een onderzoeksexcursie naar fossielen op 'De Zandmotor' voor de kust tussen Ter Heijde en Kijkduin (Zuid-Holland). - Afzettingen WTKG 32 (3), 51-53.

¹*Bram Langeveld, e-mail: bramlangeveld@hetnet.nl*